

Kadınlar Birlikte Güçlü Projesi Değerlendirme Raporu

Değerlendirme Uzmanı

DR. Duygu Güner

duygu.guner@live.com

Proje Hedefi

Bu rapor Norveç Helsinki Komitesi'nin 2024-2025 dönemi için "Advocates for Change - Civil Society Support for Türkiye" başlığında verdiği hibe desteğinden yararlanan Yüksekova Kadın Derneği'nin "Kadınlar Birlikte Güçlü" Projesi'nin izleme değerlendirme raporudur.

Projenin etki hedefi: Hakkari'de toplumsal cinsiyet konusunda farkındalığın artırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Ana sonuçlarından bir tanesi ihtiyaç tespiti yaparak, toplumsal cinsiyet perspektifiyle Hakkari'de yaşayan kadınların ihtiyaçlarına yönelik olarak bilgi sahibi olmak; bir diğer sonuç, yerelde kadınların toplumsal cinsiyet, kadın hakları alanlarında bilgi sahibi olmaları ve kadın buluşmaları, YUKADER'in verdiği teknik destek ve mentorluk aracılığı ile kadınların güçlenmesidir. Son olarak da sivil alan ve kamu tarafında aktörlerin toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların ihtiyaçları ve eylem planı hakkında anlayış geliştirerek bilgi sahibi olmaları olarak belirlenmiştir.

Projenin ana hedef grubu Hakkari'de yaşayan kadınlardır. Projede Hakkari'deki yerel yönetimler ve baro işbirliği geliştirilen paydaşlar olmuştur. Güneydoğu Anadolu Bölgesi başta olmak üzere kadın çalışmaları yapan, kadın hakları konusunda farkındalık, savunuculuk ve hizmet çalışmaları yürüten tüm STK'lar da proje boyunca diyalog ve işbirlikleri geliştirilmeye çalışılan paydaş grubunda yer almaktadır.

Proje Değerlendirme Çalışması ve Metodoloji

Projenin değerlendirme çalışmasına Ocak 2025'te başladım ve Temmuz 2025'te sonlandı. Bu süreç içerisinde ekibin saha araştırmasına hazırlık önemli bir yer tutmuştur. Projenin saha araştırmasına hazırlama desteği, proje hibe desteğinde bütçe kaleminde yer almadığı için derneğin kendi özel bütçesinden karşılanmıştır. Saha araştırması öncesinde sırasında ekibe araştırma yöntemi, sahada dikkat edilmesi gereken tutum ve davranışlar, anket sorularının tasarımı, verilerin saklanması ve işlenmesi gibi konularda destek verilmiştir. Saha araştırması sonrasında ise veriler tarafımda analiz edilmiştir. Saha raporuna derneğin websitesinden ulaşılabilir. Bu analiz süresince YUKADER ile düzenli toplantılar yapılmıştır. Toplantılarda saha ekibi saha gözlemlerini aktarmış, anketlerden elde edilen verilerin ilk bulguları da dernek ile paylaşılmıştır.

Norveç Helsinki Komitesi'nin hibe verdiği kurumlara yönelik yaptığı çalışmalardan biri de etki değerlendirme eğitimi olmuştur. Koç Üniversitesi Sosyal Etki Forumu hibe alan örgütlerin çalışanlarına Mart 2025'te etki değerlendirme eğitimi vermiştir. Proje değerlendirme uzmanı olarak bu eğitimde tesadüfen benim de eğitmen olmam, YUKADER ekibinin değerlendirme çalışmaları konusundaki teorik bilgisini artırmış, değerlendirme sürecinde ortak dil oluşturmamızda etkili olmuştur.

Saha araştırmasının analizini yapmış olmak da proje faaliyetlerinin etkisini anlamama ve ileri ve orta vadedeki potansiyel etkiyi görmeme son derece yardımcı olmuştur. Proje faaliyetleri sonrasında nicel ve nitel yöntemlerle toplanan verinin analizinde bölgenin ihtiyaçları konusunda detaylı veri sunan saha araştırmasının analizinden oldukça yararlanılmıştır.

Proje değerlendirme raporunda kullanılan veri proje ekibinin desteği önemli rol oynamıştır. Projenin değerlendirmesi yapılırken, dernek ekibinin düzenli sözlü ve yazılı paylaşımları ile anketlerle ve odak grup görüşmesiyle alınan nitel verilerin rolünün önemi büyüktür. Buna göre;

- Hakkari'nin dört ayrı ilçesinde kadınlarla yapılan grup çalışmasından sonra dernek ekibinin ayrı ayrı aldıkları toplantı gözlem notlarından yararlanılmıştır.
- Projenin nihai hedefi olan dört ayrı ilçede projeye yeni oluşan kadın örgütlenmelerine dahil olan kadınlarla (her ilçeden farklı dört kadınla) proje sonunda çevrimiçi odak grup görüşmesi yapılmıştır.
- Proje sonunda Hakkari ili ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun başlıca illerindeki kadın örgütlerinin katılımıyla düzenlenen Bölgesel Kadın Toplantısı'nın sonrasında paylaşılan çevrimiçi değerlendirme anketi verilerinden yararlanılmıştır.

- Hakkari kadınlara haklar konusunda farkındalık ve bireysel hukuki danışmanlık desteği veren iki avukata değerlendirme anketi gönderilmiş ve raporda anket verileri kullanılmıştır.

Riskler ve Sınırlılıklar: Proje süresince değerlendirme çalışmasını uzaktan ve çevrimiçi buluşmalarla yönetmek, değerlendirme uzmanı olarak gözlem yetkinliğimi kullanmamı kısıtlamıştır. Bunun üstesinden ancak saha araştırması konusunda aldığım görev sayesinde kısmen gelebildiğim söylenebilir. Saha araştırmasında birçok tanıklık ve nitel veri bölgedeki kadınları ve ihtiyaçlarını görmeme, dolayısıyla değerlendirme sürecini de gerçekçi yönetebilmeme imkan tanımıştır.

Bir başka sınırlılık, sahada kadınlarla yapılan toplantı ve seminerlerin sonrasında kadınlardan yazılı değerlendirme verisi alınmamasıdır. Bunun nedeni kadınların okuma yazma bilme oranının düşük olması ve ilk temasta anket doldurarak kendilerini güvende hissetmelerini engelleme riskinin bulunmasıdır. Toplantı sonunda ekibin sözlü değerlendirme alması ve bunları not etmesi bu sınırlılığı aşmayı amaçlamıştır. Toplantıya katılan dernekten üç kişi ayrı ayrı toplantı notu tutmuştur ve kadınların ifadelerini not etmiştir. Taraflı olma riski taşısa da üç kişinin toplantı notları karşılaştırılmış ve tutarlılık içinde oldukları görülmüştür. Ayrıca kadınlara seminer veren avukatlardan alınan veriler de toplantı notları ile uyum içindedir.

Bununla birlikte proje Hakkari ilinde kadınlarda sürdürülebilir çalışmalarla uzun vadede örgütlenme ve haklarını kullanma çerçevesinde bir etki yaratmayı hedeflemektedir. Ancak bu değerlendirme çalışması kadınlarda daha çok bilgi ve farkındalık konusundaki değerlendirmelerini, orta ve uzun vadedeki değişimlere dair isteklilik düzeylerini anlamayı amaçlamıştır. Proje ve değerlendirme çalışması süre itibarıyla ancak bu vadeyi kapsayabilmiştir.

Son olarak da paydaş grupların yanlılığı kaçınılmaz olmuştur. Öncelikle anketlerle toplanan veriler yalnızca ankete katılmayı kabul eden kişilerden gelmiştir. Anketleri değerlendirme yapmaya istekli, proje ile ilişkisi güçlü kişiler tarafından doldurulması her anket çalışmasında söz konusudur. Bu kişiler genellikle yaşadıkları değişimleri kutlamak ve takdir etmek için veya eleştirdikleri süreçleri dile getirmek için anketi doldurmaya istekli olurlar, ancak her iki grup da proje veya çalışmalarla bir bağ kurmuş olurlar. Biz bu değerlendirme çalışmasında gönüllülük esasıyla anketlere katılımı tercih ettik.

Özetle, risk ve sınırlılıkların farkında olarak projede çok kritik öneme kadınlarla dernek arasındaki güvene dayalı ilişkiyi koruyarak değerlendirme çalışması yürütülmüştür.

Sahanın ihtiyaçları

Projenin temel faaliyetleri 2025 Şubat ayında gerçekleşen saha araştırmasında tespit edilen ihtiyaçlara dayanarak planlanmıştır. Bu nedenle burada kısaca saha çalışmasının temel bulgularından bahsedilecektir.

Sara araştırması Hakkari'nin dört ilçesinde genellikle dezavantajlı mahallelerinde gerçekleşmiş, araştırmada 301 kadınla görüşülmüştür. Saha araştırmasını Yüksekova Kadın Derneği'nin gönüllü kadınları gerçekleştirmiştir. Çoğunlukla ev ziyaretleriyle kadınlara ulaşılmış ve anketler kadınlara sorularak doldurulmuştur. Araştırma kadınların eğitim durumlarını, ekonomik durumlarını, istihdama erişim, miras hakkından yararlanma, evlilik usullerini, gebelik süreçlerinde ve çocuk bakımında duydukları ihtiyaçları, şiddete maruz kalma veya tanık olma durumlarını, mahallede en çok eksikliğini hissettikleri hizmetleri ve talepleri anlamayı amaçlamıştır.

Araştırma sonuçlarına göre yaşadıkları sorunlar:

- İşsizlik
- Sosyal alan eksikliği, sosyalleşememe
- Şiddetin yaygınlığı
- Sağlık hizmetlerine erişememe
- Çocuklar ve gençler için faaliyetlerin ve sosyal alanların eksikliği
- Sosyal – toplumsal baskı
- Güvenlik sorunu
- Çevre kirliliği
- Hava kirliliği
- Yolların bozuk olması ve toplu taşımanın azlığı
- Susuzluk

Bu sorun başlıkları arasında kadınların zorla evlendirilmesi, istem dışı gebe kalma, ev içinde bakım yükümlülüğü, özgürlüğünden mahrum olma, psikolojik, fiziksel, ekonomik ve cinsel şiddete maruz kalma ve şiddeti kabul etme gibi durumlar da tespit edilmiş, hak ihlallerinin normalleştiği bir yaşam örüntüsü görülmüştür. Kadınların neredeyse tamamının kanunla korunmuş miras hakkını kullanmadığı tespit edilmiştir. Bu kadınların törelere göre ya kendi istekleriyle ya da zorla imza atarak mirastan kendi paylarını erkek kardeşlerine devrettikleri anlaşılmıştır. Ataerkil toplum yapısı, çok eşliliğin yaygınlığı, kimi mahallelerin dindar ve muhafazakâr

olması, kadınların erken yaşta evlenmesine, eğitimden düşmesine ve istihdamdan uzak kalmasına neden olmaktadır.

YUKADER, kadınların yaşadıkları hak ihlalleri konusunda kadınların farkındalığını artırmayı, ihtiyaçlarına çözüm bulacak ve talepleri için harekete geçecek kadınlar arasında kurulacak örgütlenmeleri desteklemeyi hedeflemiştir. Ayrıca belediyelerle iletişime geçip kadınlara hizmet veren birimleri, kadınların sorunları konusunda bilgilendirmeyi ve bu birimlerle kadınlar arasında diyalogu geliştirmeyi amaçlamıştır.

Bu kapsamda Norveç Helsinki Komitesi'nin desteklediği projenin ana hatlarıyla çizilmiş olan faaliyetler netleşmiştir. YUKADER'in saha araştırması sırasında kadınlarla kurduğu temas, hem proje faaliyetlerinin kadınlar arasında yaygınlaşmasına hem de kanıta dayalı bir yöntemle planlanmasına yardımcı olmuştur.

4 İlçede Farkındalık Artışı ve Örgütlenme Süreci Üzerine Değerlendirme

Hakkari'nin Esendere, Yüksekova, Şemdinli ve Çukurca ilçelerinde kadınların örgütlenmesinin ilk adımını atmak üzere kadınlarla toplantılar düzenlenmiştir. Kadınların ortak hareket etmesi kamu kurumlarından hizmet talep etmeleri, yaşadıkları sorunlara çözüm üretebilmeleri için kadınların dayanışma içinde olmaları kilit role sahiptir. Bu düşünceden hareketle, YUKADER, her mahallede kadınlarla grup toplantıları düzenlemiş, hem mahallenin sorunlarından saha araştırmasının verilerini de dikkate alarak kadınlarla konuşmuş, kadınların sahip olduğu haklar üzerine sohbet etmiştir. Katılımcı grubun çoğu ev kadını olmuş, kimi evli kimi bekar kadınlardan oluşmuştur. Kadınların müsaitlik durumlarına göre bazı grup toplantıları iki veya üç yarım gün bazıları da bir tam gün sürmüştür.

Grup toplantılarında kadınlarla tanışma süreci kadınların isimleri ve isimlerinin hikayesiyle başlamıştır. Kadınlara isimlerinin hikayesi sorulurken o isimle ve dolayısıyla kendileriyle kurdukları bağa ilişkin de bir cevap alınmıştır. Daha sonra ayırım ve ayrımcılığın arasındaki farklar, toplumsal cinsiyet eşitliğinin anlamı, şiddet ve şiddetin türleri üzerine dernek üyeleri bilgi vermiştir. Ardından da dernek üyeleri kadınların maruz kaldığı ayrımcılıkları paylaşımları ve kendi ihtiyaçlarını saptamaları konusunda kolaylaştırıcı rol üstlenmiştir. En başta eşler olmak üzere günlük hayatta iletişimde yaşadıkları zorluklar, toplumsal cinsiyet eşitliği ve şiddet üzerine sohbet paylaşılan konuların başında gelmiştir.

Kadınlar kendi yaşamlarından paylaşımlarda bulunmuş, her grup kendi dinamiği içinde farklı konulara değinmiştir. Paylaşılan konular arasında iletişimde dedikodunun etkisi, sen dili ben dilinin farkı, kadın olarak büyümenin zorluğu, ergenlik ve regl döneminde yaşanan utanç, eğitime devam etmede abi veya babadan izin alma, kursa veya çarşıya gitmek için eşlerinden izin alma gibi özgürlüklerini kısıtlayan durumların yer aldığı görülmüştür. Bu konulara dair bazı ifadeler aşağıdaki gibidir:

Biz erkeklerden çok korkuyoruz hiçbir şeye izin verilmiyor.

Burası belde küçük bir yer ne yapsak hemen duyuluyor.

Erkeklerden izinsiz hastaneye dahi gidemiyoruz.

Aslında biz kadınlar korktuğumuzdan değil sanırım istemediğimiz için erkeklerin her şeyine evet diyoruz. Dirensek kazanırız

Köyde bize 'Kadınsınız, şehre gidemezsiniz' derlerdi. Polis ve asker görünce çok korkardık.

Abime hakkımı helal etmiyorum, beni okuldan aldığı için.

Kadınlarda bu toplantıların yarattığı etkiyi anlamak üzere kolaylaştırıcı rolü üstlenen YUKADER ekibinin toplantı notlarından yararlanılmıştır. Kadınların beyanları ve dernek ekibinin gözleminden anlaşıldığı kadarıyla kadınlar bu toplantılarda dernek ekibine ve birbirlerine güven duymuş, deneyimlerini aktarmış ve paylaşılan konularda farkındalık kazandıkça kendi yaşamlarından verdikleri örnekler de çoğalmıştır. Toplantılarda kadınlar kendilerinin önemsendiğini hissetmiştir. Örneğin toplantı notlarında dernek ekibi tanışma sırasında kadınların sevdiği renkleri, yemekleri sormuş bir katılımcı şunu ifade etmiştir:

"Şimdiye kadar kimse bana ne sevdiğimi sormadı" diyerek bu soruya alışık olmadığını paylaştı.

Kadınlar yaşadıkları ihlalleri paylaştıkça örgütlenme konusunda istekli ve meraklı olmaya başlamışlar, kooperatif ve dernekleşme süreçlerine dair fikirlerini ifade etmişlerdir. Kimi ilçede kooperatif kimi ilçede de dernek kurulması daha yoğun konuşulmuştur. Toplantılarda örgütlenme sürecine daha hazır olan kadınların bir arada olmanın ve dayanışmanın önemine dair söylemleri de olmuştur.

18 yaşında evlendim, 18 yıl şiddet gördüm. Keşke bizim zamanımızda kadın dernekleri olsaydı.

YUKADER başkanı Hatice Temir'in toplantı notlarında, grup çalışmaları sonrasında kendi değerlendirmesi dayanışma duygusunun yalnızca görüşülen kadınları değil, hali hazırda Yüksekova'da örgütlü kadınları da güçlendirdiğine işaret etmektedir.

İlk hafta, kendimizi tanımaya başladık. Konuştukça fark ettik, fark ettikçe güçlendik. Bu buluşmaların bizlere ne kadar iyi geldiğini ve aslında hepimizin ne çok ortak noktası olduğunu gördük. Şimdi daha cesur, daha farkında ve birbirimize daha yakınız.

İlçelerde Grup Çalışması	Katılımcı kadın sayısı	Tarih	Grup ismi
Çukurca Grup Çalışması	25 Kadın	28-29 Nisan 2025	Güçlü Kadınlar Grubu
Şemdinli Grup Çalışması	19 Kadın	20-21 Mart 2025	Kardelenler

Yüksekova Grup Çalışması	17 Kadın	2-3 Mayıs 2025	Gökkuşağını Doğuran Kadınlar
Esendere Grup Çalışması	38 Kadın	25-28 Mart 2025 (iki ayrı grupta toplantı yapılmıştır)	Jin Jiyan Azadi ile Umutlu Kadınlar Grubu

Hukuki bilgilendirme faaliyetleri

Proje faaliyetlerinden bir diğeri de dört ilçede kadınlara yönelik gerçekleşen eğitimlerdir. Eğitimlerde hukuki boyutta örgütlenmenin ne olduğu, baronun ne demek olduğu, baro içinde yer alan kadın hakları merkezlerinin yürüttüğü çalışmaların içeriği, dernek ve kooperatifin arasındaki farklar ve bu iki yapının hukuki çerçevesi ile 6284 sayılı kanun ve şiddetten korunma yolları üzerine bilgilendirmede bulunulmuştur. Eğitimlerde ele alınan konular aşağıdaki sorulara cevap vermeyi hedeflemiştir:

- Örgütlenme nedir?
- Kadın örgütlenmesi nedir?
- Dernek nedir?
- Kooperatif nedir?
- 6284 sayılı kanun ve şiddetten korunma yolları nelerdir?

Eğitimleri dönüşümlü olarak Avukat Leyla Alipur ile Avukat Rojda Turgut gerçekleştirmiştir. Eğitime dair değerlendirme ve etki verisine eğitmen değerlendirme anketlerinden ve dernek ekibinin gözlem notlarından ulaşılmıştır. Eğitim mekanları farklı yerlerde gerçekleşmiştir. Bu da projenin farklı kurumlarla kurduğu işbirliğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Eğitimlere katılan kadınlar, eğitimin gerçekleştiği mekanlarda kurslara (Şemdinli’de Halk Eğitim Merkezi) gelen kadınlar, Aile Destek Merkezi’nde eğitim alanlar, Sosyal Hizmetler’den Sosyal Ekonomik Destek (SED) alanlar ve saha ziyaretleri sırasında derneğin tanıştığı kadınlardan oluşmaktadır.

İlçe eğitimleri	Katılımcı kadın sayısı	Tarih – Mekan	Eğitmen
Çukurca	20 Kadın	29 Nisan 2025 / Halk Eğitim Merkezi	Av. Leyla Alipur

Şemdinli	53 Kadın	6 Mayıs 2025	Av. Rojda Turgut, Sosyal Hizmet Merkezi'nden Ümmühan Yağmur
Yüksekova	23 Kadın	5 Mayıs 2025 / Halk Eğitim Merkezi	Av. Rojda Turgut
Esendere	23 Kadın	8 Mayıs 2025 / Esendere Belediyesi	Av. Leyla Alipur

İlçe bazlı eğitim raporları incelendiğinde Şemdinli'nin saha raporundan da bilindiği kadarıyla muhafazakar yapısına karşın katılım derneğinin beklentisinin çok üstünde olmuştur. Eğitimde kadınların ilgisinin çok yüksek olduğu raporlanmıştır. Eğitimin ardından iki kadın şiddet başvurusunda bulunduğu belirtilmiş ve dernek tarafından bu ilgi ve eyleme geçmek eğitimin doğrudan etkisi olarak görülmüştür.

Eğitimin ardından iki kadın şiddet başvurusunda bulundu. Bu gelişme, verilen bilgilendirmenin ve sağlanan güvenli alanın kadınlar üzerinde fark yarattığını gösterdi. (Dernek temsilcisi)

Yüksekova eğitiminde de derneğin ilçede örgütlü olması, kadınların bazılarının derneği tanınması, eğitimde kolaylıkla güven ilişkisinin kurulmasını kolaylaştırmıştır. Dernek Yüksekova'da kadınların eğitimde ekonomik güçlenme amacıyla kooperatifleşme süreçlerine ve üretime dayalı çalışma modellerine ilgi gösterdiğini belirtmiştir.

Çukurca eğitiminde de diğer ilçelerde olduğu gibi haklar, baro, örgütlenme konularında kadınların bilgi seviyesinin çok düşük olduğu ve eğitimin bu konuda bilgi artışı yarattığı dernek ekibi tarafından gözlemlenmiştir.

Baro kelimesinin ne anlama geldiğini bilmeyen kadınlar merak edip ne anlama geldiğini sordular. Baro veya örgüt kelimelerinin onlarda olumsuz bir şey çağrıştırdığını anlattılar. Leyla Hanım bunların doğru tanımlarını vererek kadınların yanlış bildiği kavramları düzeltti. (Dernek temsilcisi)

Kadınların özellikle hukuki bilgilendirme, hak temelli destek ve güçlendirme çalışmalarına ciddi anlamda ihtiyaçları olduğu gözlemleyen dernek üyelerinin yanı

sıra, eğitimleri veren avukatlar da kadınların temel haklar ve kavramlar konusunda bilgi eksiğinin çok yüksek olduğunu belirtmiştir.

Merak ettikleri konulara kısmen de olsa cevaplar vermek, kendilerine haklarını hatırlatmak bana mental olarak oldukça iyi gelmenin yanında onlar için oldukça faydalı eğitimler olduğu fikrindeyim. Kadınların çoğunlukla birçok konuda eksik veya yanlış bilgiye sahip olmaları beni elbette üzdü. (Avukat 1)

(...) ulaşamadığımız ve bilinçsiz bıraktığımız ne kadar fazla kadın olduğunun farkına vardım. (Avukat 2)

Eğitim sonlarında katılımcı kadınların soru sormaları, ilginin ve eğitimin hedefine ulaştığının bir başka göstergesidir. Eğitimin bir avukat tarafından verilmesi, hem güven hem de katılım açısından olumlu bir etki yaratmış olabilmesi mümkündür.

Esendere'deki eğitimlere aynı zamanda Esendere Belediyesi'nden de katılım olmuştur. Belediyede tek kadın çalışan memur olan ve kadınlarla belediye kapsamında çalışmalar yürütecek bu kişinin bölge kadınlarının ihtiyaçlarına ve yaşadıkları sorunlara dair eğitimler sayesinde bilgisini arttırdığı anlaşılmıştır. YUKADER'in çalışmalarının kendi üzerindeki etkisi, proje sonunda yapılan odak grup görüşmesinde ortaya çıkmıştır.

Ben dernekle tanışmadan önce hep erkeklerle birlikteydim, Belediyede tek kadın çalışıyordum, dernekle tanıştıktan sonra, eğitimlere katıldıktan sonra birçok şey fark ettim. Mesela ben Yüksekova'yım, Yüksekova'da boşanma oranları az olduğu için hep şey diyordum, demek ki aile bağları çok güçlü kuvvetli diyordum, ama sonra birçok insanın sessiz kaldığı çok mağdur olmasına rağmen sesini duyuramadığı için zor durumda olduğuna şahit oldum. Eğitimlere katıldıktan sonra, kadınların seslerini duyunca çok şaşırmıştım, bilinçlenmem başlamıştı. YUKADER'in eğitimlerine katılarak bunların farkına vardım, hala birçok noksanlıklarım var, bazı şeyleri hala idrak edemiyorum ama öğrenmeye devam ediyorum.

Belediye çalışanı yalnızca Nisan ayından beri YUKADER'in etkinliklerine katıldığını ifade etmiştir. İfadeden anlaşıldığı üzere kısa süre içinde farkındalık artışının ne kadar yüksek olduğu görülebilir. Odak grup görüşmesine katılan ve ilçede Yüksekova'da yeni örgütlenme sürecinde gönüllü olan bir kadın da YUKADER ile 3 yıldır tanıştığını ve üç yıl içinde bireysel olarak çok güçlendiğini ifade etmiştir. Projenin olmasa da derneğin uzun vadeli etkisinin görülebileceği bir ifade olduğu söylenebilir.

Ben daha önce kendimi ifade edemezdim, haklı olsam bile aman karşımdaki üzülmeyin derdim, çünkü kendi özdeğerimin farkında değildim. Onlarla çalıştıktan sonra kendi özdeğerimin farkına vardım. Kırılmadan ve kırmadan kendimi ifade etmeyi öğrenebildim. Benim hayatıma olumlu yönden çok destek verdiler.

Eğitimlerin avukatlar üzerinde de etkisi olmuştur. Proje sonunda avukatlara hazırlanan ankette, iki avukat da kadınlara eğitim vermekten, onları bilgilendirmekten çok mutlu olduklarını, manevi tatmin yaşadıklarını bu açıdan olumlu yönde bir değişim yaşadıklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte eğitim avukatların ulaştıkları kadınların hakları konusunda çok bilgisiz olduklarını ve baro ve kadın merkezlerinden uzak kaldıklarını fark etmelerine vesile olmuştur.

Bölgesel toplantı ve bölgedeki kadın çalışmaları yapan kurumların değerlendirmesi

Projenin son safhasında Yüksekova Kadın Derneği, Hakkari'de kadın çalışmalarını güçlendirmek ve işbirlikleri kurmak amacıyla Bölgesel Kadın Toplantısı adını verdikleri yarım gün süren bir toplantı gerçekleştirmiştir. Toplantıya özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları davet edilmiştir.

Bölgesel Kadın Toplantısına farklı yaş ve meslek gruplarından 65 kadın katılım sağlamıştır. Katılımcıların çoğunluğunu sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ve Hakkarili ev kadınları oluşturmuştur. Toplantıda şehir dışından, Van, Diyarbakır, Şırnak ve Mardin illerinden gelen sivil toplum örgütü temsilcileri yer almıştır. Bunun yanı sıra çeşitli meslek gruplarından kadınlar da toplantıya dahil olmuştur. Toplantıya katılanlar arasında eczacı, avukat, öğretmen, şehir plancısı, aşçı ve girişimci gibi mesleklerin yanı sıra Yüksekova Gençlik Merkezi'nde görevli bir memur ile Esendere Belediyesi'nden bir temsilci de yer almıştır. Toplantıya ayrıca Norveç Helsinki Komitesi'nden Mine Yıldırım da katılım göstermiştir.

Toplantı tanışma ile başlamış, saha araştırmasının sunumuyla devam etmiştir. Rapor sunumu raporu hazırlayan Dr. Duygu Güner'in çevrimiçi katılımıyla gerçekleşmiştir ve internet bağlantısında yaşanan sorun nedeniyle tamamlanamamıştır. Ardından katılımcılar raporda da ele alınan çeşitli başlıklarda çalışma gruplarına ayrılmışlardır. Bu çalışmanın planlanmasında YUKADER ekibiyle etki değerlendirme uzmanı ortak bir hazırlık çalışması gerçekleştirmiştir. Katılımcılar yaşadıkları bölgede kadınların en

sık karşılaştığı 6 farklı sorun üzerine ayrı masalarda tartışmış, sorunların kaynağı, çözümler ve çözümde rol oynayabilecek – işbirliği kurulabilecek kurumlar üzerine konuşmuşlardır. Aşağıda her masada ele alınan konular, dernek notların hareketle özetlenmiştir. Bölge toplantısının detaylı notları ayrıca paylaşılmıştır.

Masa 1 – Mülteciler ve Göç : Bu masada kadınlar göç eden veya mülteci olan kadınların yaşadığı sorunları ve bu sorunlar karşısında ne tür destek faaliyetleri yapılabileceğini tartışmıştır.

Masa 2 – Kadına Yönelik Şiddet : Bu tartışmaya Van'dan 2, Diyarbakır'dan 1 ve Yüksekova'dan 4 kadın olmak üzere toplam 7 kişi katılmıştır. Katılımcılar arasında hukukçu, saha asistanı, terzi ve çalışmayan genç bir kadın yer almıştır. Şiddet türlerinden psikolojik ve dijital şiddet üzerine çalışmaya odaklanılmış ve özellikle dijital şiddete yönelik çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Masa 3 – Geçim Zorluğu ve Yoksulluk : Bu çalışmaya Diyarbakır, Cizre ve Yüksekova'dan gelen 5 kadın katılmıştır. İstihdam azlığı ve sigortasız ve güvencesiz çalışma koşullarından, erkeklerin istihdam arayışı nedeniyle göç etmesinin etkisinden bahsedilmiş, kadınların üretime katılımı için çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Masa 4 – Kadın Sağlığı ve Psikososyal Destek : Çoğunluğu Yüksekovalı olan kadınlar arasında ev kadınları, bir avukat ve bir eczacı yer almıştır. Katılımcılar, hastanelerde Kürtçe bilen tercümanların bulunmasının önemli bir ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

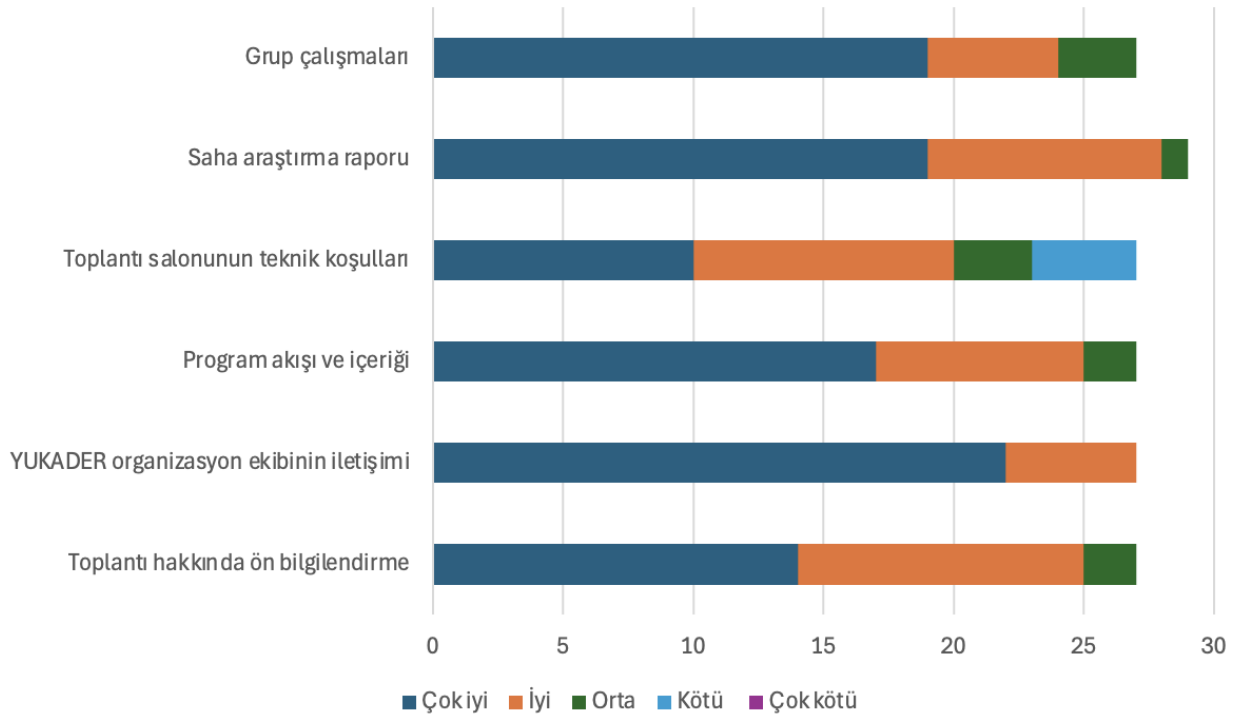
Masa 5 – Kadın ve Kız Çocuklarının Eğitime Erişimi: Bu grup çalışmasında Yüksekova'da kadın ve kız çocuklarının eğitime erişimi ciddi bir sorun olarak öne çıktığı vurgulanmıştır. Grup, özellikle kırsal bölgelerde bu sorunun daha da derinleştiğini ifade etmiştir. Eğitime erişim sorununun sadece ekonomik değil; aynı zamanda kültürel, sosyal ve toplumsal normlarla da ilişkili çok katmanlı bir problem olduğu, çözümün de çok katmanlı olması gerektiği dile getirilmiştir.

Masa 6 – Genç Kadınların Sorunları: Yüksekova'da ikamet eden ve çalışmayan 8 genç kadından oluşmuştur. Sorunlar istihdam eksikliği, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin aile içinde, eğitimde sıklıkla görülmesi, sosyo-kültürel alan eksikliği vb. başlıklarda konuşulmuştur. Grup genç kadınlar için iş olanaklarının artırılması üzerine çözüm önerileri geliştirmiştir.

Tüm bu masa çalışmalarında bir araya gelen kadınlarda hedeflenen birlikte kadınlar için çalışmalar yapma motivasyonunun artması, ortak hareket edebilme isteğinin uyanması ve bölgede örgütlü kadınların birlikte hareket edebilmesi için tanışıklığın ve güven ilişkisinin kurulmasıdır. Ayrıca toplantı çıktıları dernek için yeni bir eylem

planı oluşturmakta kullanılmıştır. Toplantının hedeflerine ne kadar ulaştığını anlamak üzere katılımcılara çevrimiçi bir anket hazırlanmıştır. Anket doldurmaya alışkın olmayan ev kadınları için toplantı bitmeden anket doldurulması planlanmıştır, böylece diğer katılımcıların desteği ile doldurmaları mümkün olabileceği düşünülmüştür ancak o günkü koşullar anketin paylaşımını mümkün kılmamıştır. Katılımcılarla anket linki toplantı sonrasında paylaşılmıştır ve 27 katılımcı anketi doldurmuştur. Elde edilen veri toplantının genel değerlendirmesi konusunda bize bilgi vermektedir.

Toplantının teknik ve planlama açısından değerlendirmesi

İlk olarak katılımcıların toplantı akışından memnun kaldıkları söylenebilir. Grup alışmaları, program akışı ve içeriği, saha araştırma raporu hakkında olumsuz bir değerlendirme yoktur. Grup çalışmalarında kararsız kalan birkaç katılımcı olmuştur. İletişime dair iki başlıkta katılımcıların değerlendirmesi alınmıştır, bunlardan biri toplantıya dair n bilgilendirme ikincisi de YUKADER ekibinin katılımcılarla kurduğu iletişimdir. Katılımcıların en olumlu değerlendirdiği başlık dernek ekibinin iletişimi olmuştur, katılımcılar açık uçlu sorularda da YUKADER ekibinin samimiyetinden ve özenli ilgisinden bahsetmişlerdir. Bir sonraki çalışmada dikkat edilebilecek başlık toplantı salonu olabilir. Katılımcılardan birkaçı toplantı salonunun teknik koşullarını “kötü” olarak değerlendirmiştir. Bunun nedeni rapor sunumu sırasında Hakkari

merkezde elektrik arızasına bağılı olarak internetin zayıflığı olmuştur. Teknik ve planlama başlığı altında “çok kötü” değerlendirilen bir başlık da olmamıştır.

Toplantının hedefleriyle ilişkili değerlendirme sorularına baktığımızda ise sonuç tatmin edicidir. Programa katılan her katılımcının proje fikri hayata geçirmesi veya işbirlikleri kurması beklenmemiştir ancak az da olsa bu girişimlerde bulunmaya yönelen kadınların olması derneğin hedefleri arasında olmuştur. Anket yanıtlarına baktığımızda 27 kadın arasından 19 kadın “Birlikte proje / çalışma yapmaya karar verdiğim(iz) kurumlar / kişiler oldu.” İfadesine katılmıştır. Bununla birlikte neredeyse tüm anketi yanıtlayan kadınlar Hakkari’deki kadınların sorunlarına ilişkin bilgilendiğini, kadınların sorunlarına çözümler geliştirmek için motivasyonlarının arttığını ifade etmiştir. 27 kadından 21’i “grup çalışmalarında yeni proje fikirleri geliştirdiğini, ve birlikte proje veya çalışmalar yapabileceğini düşündüğü kişi ve kurumlarla tanıştığını ifade etmiştir.

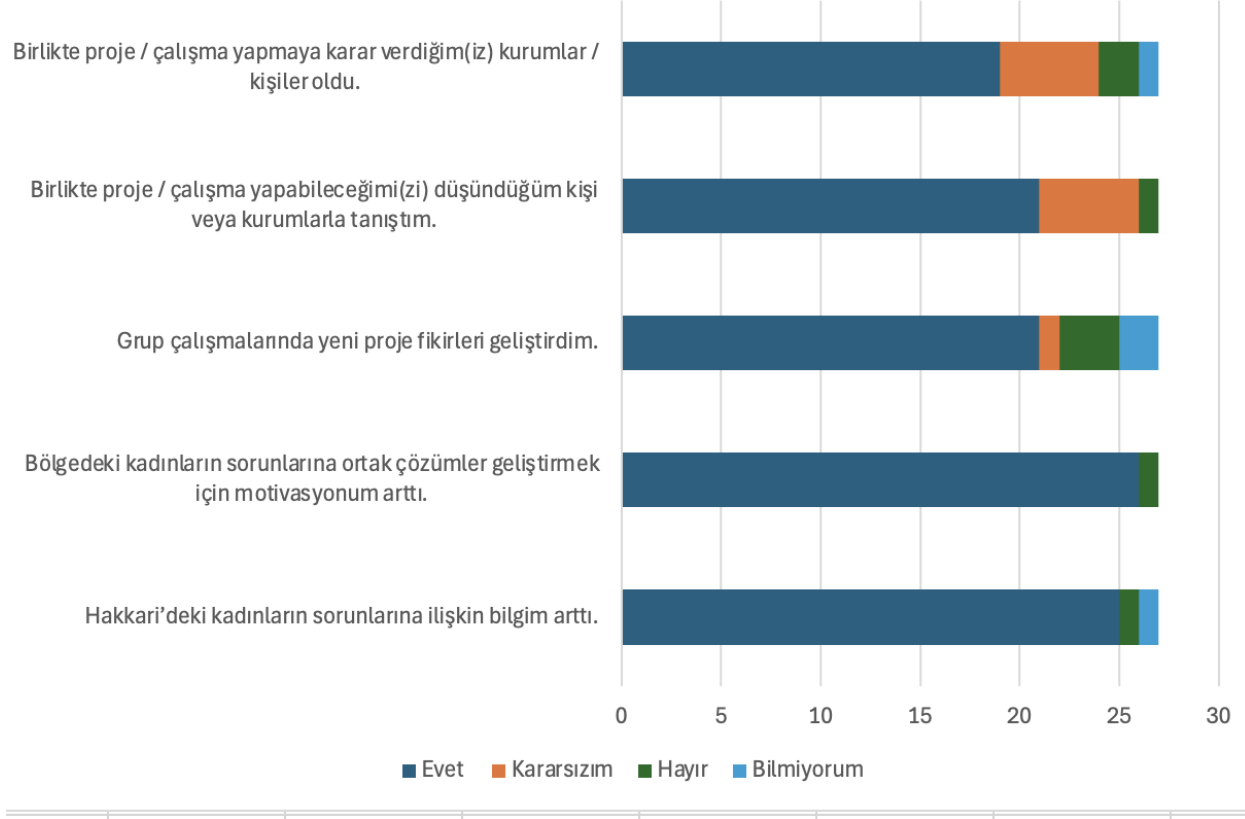
Toplantı verimli ve umut vericiydi. Kadın hareketinin birbirinden farklı alanlarından gelen kadınlarla konuşmak ve deneyimleri paylaşmak oldukça verimliydi. Sorunlara farklı bakış açılarını keşfetme şansı bulduk. (STÖ vb. kurum temsilcisi)

Katılımcılara sorulan “Bu toplantıdan sonra yapmaya karar verdiğiniz çalışmalar var mı? Varsa bizimle paylaşır mısınız?” sorusuna farklı meslek gruplarından kadınlar, motivasyonlarını gösteren farklı çalışma örnekleri dile getiren yanıtlar vermişlerdir.

Şemdinli kadın derneğine katkıda bulunmak (Baro temsilcisi)

Toplumsal cinsiyetin önemini kendi çevreme anlatmak (Katılımcı)

Bölgesel toplantının katılımcılar üzerindeki etkisi

Ankette son olarak kadınlara YUKADER'den talep ettikleri bir şey olup olmadığı da sorulmuştur. Talepler sadece derneğin çalışmalarına devam etmesi, bu türdeki toplantı ve saha çalışmalarının yaygınlaşması olmuştur.

Toplantıda gelişmeye açık yönler:

İlk defa şehir dışından farklı kurumların katılımının sağlandığı bir toplantıyı planlayan YUKADER için bu toplantı ayrıca bir öğrenme alanı olarak görülebilir. Bu nedenle toplantıda yaşanan sorunların dile getirilmesi ve öneri geliştirilmesi gerekmektedir. İzleme değerlendirme çalışmasının da önemli bir aşaması bu bölümdür.

Çocukların toplantıya katılımı

Toplantıda en önemli geliştirilmesi gereken kısım çocuklarıyla gelen annelere yönelik bir hizmetin sağlanmasıdır. Derneğin sahadan da bildiği bir konu kadınların çocuk bakım yükümlülüğünün ağırlığıdır. Çocuklarını evde bırakamayan kadınlar çocuklarıyla birlikte katılım göstermiştir. Toplantıda konuşulan konuların çocuklar için uygun olmaması çocuk güvenliğini tehdit eden bir durum olarak karşımıza

çıkılmaktadır, öte yandan çalışmaların aksamasına veya dikkatin dağılmasına neden olabilir. Durumu gözlemleyen iki katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır.

Çocuksuz toplantılara girilmesinin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha anlamış olduk. Çocuğunu eşine emanet edemeyen kadının da aslında bu gibi farkındalık kazanacağı toplantılarda bile ne kadar çaresiz olduğunu gördük. Evdeki işle öyle bir bütünleşmiş ki kadına verilen sosyal rolü yine bu toplantı sayesinde de gözlemlemiş olduk.

Öncelikle salonda çocukların bulunması çocuk güvenliği açısından son derece zararlı bir durumdur. Çünkü biz yeri geldi şiddetten yeri geldi başka şeylerden konuştuk.

Bundan sonraki toplantılar için çocuklarla ilgilenecek bir gönüllü gelebilir ve onlarla başka bir alanda etkinlik kurgulanabilir. Çocukların yaşları da farklı olacağı için alternatifli birkaç plan olması iyi olacaktır.

Toplantı salonunun kontrolü

Toplantı salonlarında yaşanabilecek aksaklıklar için YUKADER'in önceden salon kontrolü yaptığını biliyoruz ancak olası sorunların önüne geçebilmek için bazı teknik koşulların denemesinin canlı bir şekilde yapılması önerilir.

Kamu kurumlarının katılımının artması

Toplantı katılımcıları arasında bir ilçe belediyesi çalışanı, eğitim merkezi çalışanı ve barodan avukatlar olmuştur. Yerelde kadınlarla ve çocuklarla temas edip hizmet veren kurumların, ilgi duyan özel sektörün katılımının sağlanması etkiyi daha da artıracaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadınlar Birlikte Güçlü Projesi'nin Hakkari'de kadınları kendi haklarını öğrenmeleri, ihtiyaçlarını karşılamak için birleşmelerini, birbirlerini tanımalarını, dayanışmanın ilk adımlarını atmalarını sağlama yönünde aktif rol üstlendiği görülmüştür. Projenin ilk faaliyeti olan saha araştırması kamuya, akademiye ve sivil topluma çok değerli bilgi üretmiştir. Bu bilginin yaygınlaşması, görünür kılınması son derece önemlidir. Bunun için fon veren kurumun, diyalog halinde olunan kamu kurumlarının ve sivil toplum örgütlerinin desteğinin talep edilmesi önerilir.

Projenin 3 ana beklenen sonuçla ilgili ilerleme aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Planlanan Sonuç (Outcome)	Gerçekleşen Sonuç
Toplumsal cinsiyet perspektifiyle Hakkari'de yaşayan kadınların ihtiyaçlarına yönelik olarak bilgi sahibi olmak	Hakkari'nin 4 ilçesinde 301 kadınla yapılandırılmış sorularla derinlemesine görüşme yapılmış, ihtiyaçlar tespit edilmiştir.
Yerelde kadınların toplumsal cinsiyet, kadın hakları alanlarında bilgi sahibi olmaları ve güçlenmeleri	Grup toplantılarına ve eğitimlere katılan kadınlar kadın hakları konusunda bilgi sahibi olmuş, eğitimler sonrasında şiddet başvurusu yapan kadınlar olmuştur. Ancak en önemli göstergeler dört ilçede de kadınların örgütlenmeye başlamalarıdır. Bu kapsamda Şemdinli'de Kadın Emek ve Dayanışma Derneği kurulmuştur. Esendere Belediyesi ile Kadın Aile ve Danışmanlık Birimi kurulma sürecinde personelin güçlenmesi konusunda destek verilmektedir. Çukurca Belediyesinde kadın çalışmalarının aktif hale getirilmesi için dernek destek vermektedir ayrıca Çukurca'da var olan kadın kooperatifine mentorluk desteği vermektedir. Son olarak Yüksekova'da kadınların örgütlenmesi artmış , projeye birlikte daha fazla dernekle ilişkilenen kadınlar olmuştur. Ayrıca yine Yüksekova'da çocuk hakları alanında çalışacak yeni kurulan bir dernek bölgesel kadın toplantısında YUKADER'den destek istemiş, altyapı hazırlık çalışmalarında mentorluk

	süreci başlamıştır. Tüm bu süreçler, kadınların yerelde hakları konusunda güçlenme sürecine girdiklerinin bir göstergesi olarak karşımızdadır.
Sivil alan ve kamu tarafında aktörlerin toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların ihtiyaçları ve eylem planı hakkında anlayış geliştirerek bilgi sahibi olmaları	Proje sivil alanda, özellikle bölgesel toplantıyla kadınların ihtiyaçları konusunda bilgileri güncellemiş, sorunlara ortak çözüm üretme çalışmasıyla bölgede sivil alanda diyalogun artmasına katkı sunmuş ve olası işbirliklerinin önünü açmıştır. Ancak kamu aktörlerinin sınırlı katılımı projenin gelişmeye açık yönü olmuştur. Proje boyunca derneğin emniyet, İşkur, Halk Eğitim Merkezleri gibi farklı kamu kurumlarıyla teması olmuştur. Hakkari ilçe belediyeleri ile kurulan işbirlikleri bu yönde önemli adımlardır. Bununla birlikte kamunun çeşitlenmesi, daha çok personele ulaşılması, temaların derinleşmesi ileriki adımlar olacaktır.

Projenin Hakkari ilinde, dört ayrı ilçede faaliyet göstermesi farklı mahalleler arasında kadınların işbirlikleri kurmalarını, dayanışma göstermelerini sağlayabilir. Yeni kurulan derneklerin, canlandırılan Çukurca kooperatifinin güçlenmesi için kadınların aynı ve maddi destek almaları, bu desteğin de YUKADER ile birlikte yürütülerek derneğin mentorluğunda ilerlemesi yakalanan ivmenin devam etmesini ve örgütlenmenin kalıcılığını destekleyecektir. Bölgede YUKADER'in kadınlar arasında saygı görmesi, öncü olması örgütlenme süreçlerini olumlu etkilemektedir. Bu nedenle YUKADER'in desteğini hissetmeleri motivasyonlarını korumalarına yardımcı olacaktır.

Sahadan elde edilen bilgiler ve dernek çalışanlarının gözlemleri neticesinde bilgilendirme ve farkındalık kazandırma çalışmalarının düzenli aralıklarla sürdürülmesinin, gelir getirici faaliyetler ile hukuki bilgilendirme çalışmalarının birlikte yürütülmesinin faydalı olacağı görülmüştür.

Projenin bölgesel toplantıyla bölgedeki kadın alanında çalışan sivil toplum örgütlerini ve kadınları bir araya getirme çabası, kadın çalışmaları içinde olan örgütlerin dayanışmasını artırması ve sahadan yeni kadınların sorunların çözümüne katılmasını sağlaması açısından önemli bir girişimdir. Bu tür toplantılara katılımın çeşitlenmesi, çocuklarıyla gelen kadınların olması durumunda kurumun çocuk güvenliğine dair önceden hazırladığı protokolü işletmesi çalışmanın verimini artıracak, olası riskleri de asgariye indirecektir.